

Viinakortin ylösnousemus?

Erilaisissa seuroissa — varsinkin juomaseuroissa — on suosittuna kysymyksenä se, milloin Suomesta hävitettiin viinakortti. Aina silloin tällöin Alkolle osoitetaan vähän karhealla, sammaltelevalla äänellä asiaa koskeva kysymys taustahälyn häiritsemästä puhelimesta. Tuota noin kun tuli lyötyä kavereiden kanssa vetoa.

Varsin kaukaiselta tuntuu tämän päivän Suomessa koko asia. Tällainen nuorempi asianharrastaja voi vain kateellisena katsella, kun varttuneemmat esittelevät ylpeänä korttiaan ja muistelevat, kuinka hienoa oli saada se.

Kysymys ei kuitenkaan ajallisesti ole mistään esihistoriasta. Viinakortti säilyi meillä aina vuoden 1971 alkuun saakka. Edelleen alkoholilaissa on asiaa koskeva pykälä (35) ja leimavero-laissa kohta, jossa todetaan, että ko. kortin leimavero on kolme markkaa. Joka tapauksessa viinakortti tuntuu ajatuksellisesti hyvin historialliselta asialta, jota muistellaan muinaismuistona, mutta samalla huokaillaan entisten aikojen kummallisuutta. Nyt kuitenkin vanhasta kunnan Ruotsista on kantautumassa tietoja todella vakavista yrityksistä tuoda viinakortti (motbok) takaisin. Elämmekö viinakortin ylösnousemuksen aattoa?

Lääkärit huolissaan

Alkoholin kulutus on Ruotsissa — samoin kuin Suomessa — melko vähäistä verrattuna muuhun Eurooppaan. Ruotsissa vuosittainen kulutus on henkeä kohti n. 5,5 litraa ja Suomessa n. 6,5 litraa. Tällöin puhutaan absoluuttilitroista. Merkille pantavaa

Ruotsin kohdalla on vielä se, että siellä kulutus on 70-luvun loppupuolelta lähtien eli keskiohutkielion jälkeen jatkuvasti laskenut ja miedontunut. Tästä huolimatta huolestuneisuus alkoholihaitoista ei ole pienentynyt. Eniten huolissaan asiasta ovat lääkärit, eli asiaa katsellaan kansanterveydellisestä näkökulmasta.

Selitykseksi paradoksille pienevä kulutus mutta suuret haitat tarjotaan meilläkin hyvin tuttua käsitettä ”suurkuluttajat”: 10 % kansasta juo yli 50 % viinasta. Ongelmista puhuttaessa Ruotsissa otetaan esille seuraavanlaisia lukuja (näyttävät huolestuttavan tutuilta): vähintään 20 % sairaanhoidon resursseista menee alkoholisairauksien hoitoon, poliisi ja sosiaalihuoltajat hoitelevat enimmäkseen alkoholiongelmaisia, juopuneet aiheuttavat 80 % katu- ja perheväkivallasta sekä naisten pahoinpitelyistä, liikenneonnettomuuksissa on yli 50 %:ssa tapauksista mukana alkoholi, vuosittain kuolee 6 000 ruotsalaista alkoholivaurioihin jne.

Kaikki nämä ongelmat ovat alkaneet tai ainakin moninkertaistuneet sen jälkeen, kun ruotsalainen viinakortti eli ns. Brattin järjestelmä lakkautettiin vuonna 1955, toteavat asiasta huolestuneet. Vähittäismyyntiä ja anniskelua säännöstellyt Brattin järjestelmä oli ruotsalainen muunnos kieltolaista. Siellä suoritettiin vuonna 1922 kansanäänestys kieltolaista: 49 % kannatti ja 51 % vastusti. Tilalle tuli ns. Brattin järjestelmä, jossa ostoille asetettiin yksilölliset katot. Suurostajia kontrolloitiin ja isoille ostoksille täytyi olla erityisperustelut; naimisissa oleva nainen ei saanut lainkaan ostolupaa. Kun sitten tämä mainio järjestelmä vuonna 1955 lakkautettiin, moninkertaistuivat kulutus ja haitat. Ostokontrollia (ransonering) halutaan uudelleen, mutta minkälaisista.

Kuin mikä tahansa luottokortti

Seuraavanlaisia systeemiä on esitetty, ja asiasta on olemassa myös sosiaaliministeriön työryhmän raportti (Tekniska förutsättningar för ransonering och registrering vid inköp av alkoholdrycker. Ds S 1981: 22). Jokainen yli 20-vuotias saa muovikortin, joka on samanlainen kuin mikä tahansa pankki- tai luottokortti. Kun asiakas menee alkoholimyymälään, myyjä pistää kortin automaattiin, joka antaa heti tiedon, paljonko kuukauden annoksesta on jäljellä. Annos olisi joko 1—1,5 pulloa väkevää alkoholi-juomaa tai 3 pulloa väkevää viiniä tai sitten 6 pulloa mietoa viiniä kuukaudessa. Puuhamiesten mukaan kuukausiannokset olisivat tällaisenaan niin suuria, että 80 %:lla ruotsalaisista ei olisi tarvetta ylittää niitä. Siis suurimmalle osalle asiasta ei tule ongelmia, ja näiden ongelmattomien tulee tuntea solidaarisuutta — tässä yhteydessä ruotsalaiset tuntevat hellivän käsitettä ”social ansvar” — niitä kohtaan, jotka eivät osaa käyttää alkoholia.

Suurkuluttajilla, jotka näissä laskelmissa juovat 10—20 litraa viinaa kuukaudessa, muutos parempaan olisi jyrkkä. Muutos olisi erityisen suuri lähiöiden yksinäisyydessä tissutteleville naisille sekä toisarvoisissa töissä turhautuneille, paljon juoville miehille. Kaikkein tärkeintä olisi kuitenkin, että tällainen järjestelmä estäisi nuorten liukumisen alkoholistien joukkoon. Samoin alkoholijuomien välittäminen nuorille lakkaisi suurelta osin.

Näin toteavat vakavasti otettavat ruotsalaiset lääkärit ja aivan vakavissaan.

Entä ravintolat?

Kyllä kai tehokkuuden nimissä ravintoloihinkin pitäisi asentaa automaattit ja kirjata ravintola-

asiakkaan ostot? Näin ei ruotsalaisten puuhamiesten mielestä tarvitsisi tehdä. Heidän mukaansa ravintola-alkoholin osuus kokonaiskulutuksesta on niin vähäinen (Ruotsissa n. 8 %, Suomessa n. 25 %), että tällainen ei ole ravintoloissa tarpeellista. Sitä paitsi ravintoloissa hoidellaan nämä asiat kontrolloiduissa olosuhteissa toisin kuin oman olohuoneen kätköissä. Puuhamiesten mukaan sellainen vaara, että ruotsalaiset rupeaisivat tämän seurauksena istumaan entistä tiiviimmin ravintoloissa, on olematon. Ruotsalaisista ei saada millään kapakassaistujia. Tästä on niin monen vuoden kokemukset.

Sitä paitsi hinnat ovat niin korkeat, ettei sinne kapakkiin ole varaa mennäkään. Suomessa puhutaan tässä yhteydessä käsitteestä ”hinnoitella itsensä ulos”.

Asia voidaan nähdä toisinkin. Nyt kun Ruotsissa käydään kamppailua väkivaltaa vastaan (tässäkin asiassa perässä tulee tuttu pohjoiseurooppalainen valtio), on yhdeksi silmätikuksi otettu ravintola-alkoholi. Viinakorttiasiaassa epäroivä sosiaaliministeri — samoin kuin sosiaalhallitus — on esittänyt, että ravintolat velvoitettaisiin pitämään kaksi alkoholitonta päivää viikossa, koska ravintoloista poistuvat ihmiset tупpaavat kotimatallaan tappelamaan.

Ravintolaelinkeino ei ole oikein tykännyt moisista kannanotoista. Paljon kiusatut ruotsalai-

set ravintoloitsijat alkavat olla ”jo riittää” -tunnelmissa. He viittaavat ravintola-alkoholin pieneen osuuteen kokonaiskulutuksesta ja esittävät, että mitäpä jos suljettaisiin Systembolagetin myymälät viitenä päivänä viikossa. Lisävaatimuksena on, että kansalainen saisi tyhjentää kotonaan pikaarinsa vain laillistetun ravintoloitsijan silmälläpidon alaisena ja vastuulla ja että tällöinkin paikalla tulisi olla ulkopuolisia. Näin estettäisiin kansalaisia ryyppäämästä oman olohuoneen hiljaisuudessa.

Olisiko tässä ajatusta?

Totisinta totta

Alkoholipolitiikkahan on perinteisesti ollut alue, jolla ainakin pohjoismaissa on ylletty mitä melkoisimpiin saavutuksiin. Aina ei tahdo mielikuvitus pysyä perässä. Viinakortin uudelleen tuleminenkin on asia, jonka voisi ohittaa huokailuin ja virnuiluin. Ruotsissa asialla on kuitenkin niin vaikuttava joukko tietäviä ihmisiä, että lääkäriä kunnioittamaan oppinut asianharrastaja pysähtyy hetkeksi ehdotuksen ääreen. On nimittäin huomattava, että asialla ovat ”professoritason” henkilöt.

Ei ole kuin pari vuotta siitä, kun 200 ruotsalaista lääketieteen professoria allekirjoitti vetoomuksen edellä kerrotun kaltaisten ostarajoitusten välttämättömyydestä. Useita tuhansia ”ta-

vallisia” lääkäreitä on allekirjoittanut saman vetoomuksen. Kesällä 1986 oli ruotsalaisissa päivälehdissä isoja juttuja siitä, kuinka asiassa epäroivää sosiaaliministeriä kuljetettiin pitkin alkoholistisairaalan käytäviä ja hänelle esiteltiin alkoholivaurioita. Asialle tulisi pikaisesti tehdä jotain, kuului lääkäreiden vaatimus. Edelleen ministeri epäroï, ja huomattavaa on se, että Ruotsin vahva raittiusliike on kielteisellä kannalla.

Mutta lääkärit painavat hellittämättömästi päälle. Claes Sjöberg -nimisen göteborgilaisen alkoholilääkärin johdolla yritetään saada laaja kansalaismielipide asian taakse. Ensimmäisenä tavoitteena on saada valtiopäivillä läpi kolmivuotinen kokeilu. Lisää vettä myllyyn tuovat uutiset tänä vuonna — pitkästä aikaa — nousvista kulutus- ja haittaluvuista.

Kuinka on mahdollista, että vastuulliset poliitikot aina vain katsovat alkoholiongelmia läpi sormiansa ja pistävät päänsä pensaaseen niiden edessä vain pelosta, että heitä syytettäisiin (muka) ”byrokratiasta”?

Siinäpä on vakavamielisille poliitikoille pohdittavaa.

Yksi kysymys jää nuorempaa asianharrastajaa mietityttämään: Mistään ei näy, mitä tehtäisiin hänen intohimonsa kohteelle ja suurimmalle suomalaiselle ongelmalle, oluelle? Jos sen jätätte rauhaan, niin siitä vaan.

Kari Paaso